

Tusculum

2023
SOLIN-16

Nakladnik

Javna ustanova u kulturi
Zvonimir Solin
Kralja Zvonimira 50
Solin

Za nakladnika

Tonći Čićerić

Glavni urednik

Marko Matijević

Uredništvo

Joško Belamarić
Nenad Cambi
Dino Demicheli
Josip Dukić
Arsen Duplančić
Miroslav Katić
Dražan Maršić
Ivana Odža
Michael Ursinus

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Marko Grgić

Izrada UDK-a

Iva Kaić

Tisak

Jafra Print d. o. o.

Naklada

500 primjeraka

Izdavanje časopisa novčano podupire Grad Solin.

UDK 908(497.5-37 Solin)

Tiskana inačica: ISSN 1846-9469

Mrežna inačica: ISSN 1849-0417

Tusculum

Časopis za solinske teme

16

Solin, 2023.

Sadržaj

7-22	Vedran Katavić	Zaštitna arheološka istraživanja na trasi salonitanskoga vodovoda
23-39	Jure Margeta	Utjecaj olovne cijevi na održivost rimskoga vodoopskrbnog sustava
41-61	Luka Donadini	Religija, kult i moralnost u Saloni (II) Misteriji u čast Velikoj Majci
63-76	Nino Švonja	Antički spoliji pronađeni na tzv. Zaobilaznici u Solinu
77-86	Ana Demicheli – Dino Demicheli	Četiri epigrafska spolija <i>in situ</i> u Šupljoj crkvi i predjelu Vukšići u Solinu
87-94	Dino Demicheli – Krešimir Grbavac	Nadgrobní titul djevojčice Valerije Procile iz Kule 15 na sjevernim salonitanskim bedemima
95-99	Saša Denegri	Kasnoantički brodolom kod Slatina na otoku Čiovu
101-111	Marko Matijević	Građa iz solinske povijesti (I)
113-149	Ivan Grubišić – Mario Bubić	Vranjičko-solinski Grubići Patkasi i solinski Grubići Škombre
151-161	Ivana Odža	Emocionalni regionalizam Tome Podruga
163-196	Mirko Jankov	Iz riznice svjetovnoga repertoara Pučkih pivača Gospe od Otoka – Solin: Transkripcije i jezično-glazbena analiza osam tradicijskih napjeva (dio drugi: ženski i dijaloški tekstovi)
197-216	Arsen Duplančić	Bibliografija Milana Ivaniševića (1963. – 2020.)
217-218		Naputak suradnicima <i>Tusculuma</i>

Ivana Odža

Emocionalni regionalizam Tome Podruga

Ivana Odža
Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR, 21000 Split
iodza@ffst.hr

Toma Podrug (1931. – 2022.) u književnom se radu često doticao Solina, svoga rodnoga mjesta. Književna komunikacija s rodnim mjestom uvijek uključuje emocije. U ovome će se radu na primjeru dvaju vremenski udaljenih književnih tekstova Tome Podruga, zbirki proznih zapisa *Od Solina do Solina* (1978.) i *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu* (2012.), interpretirati piščev emocionalni doživljaj povezan sa zavičajem s ciljem oblikovanja poetike piščeva tzv. *emocionalnoga regionalizma*. Teorijska podloga za takvo razmatranje humanistički su pogledi na pitanje emocija, prostora te književnoga regionalizma.

Ključne riječi: emocije, književni regionalizam, prostor, Solin, Toma Podrug, zavičajnost

UDK: 821.163.42-32 Podrug, T.

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 10. listopada 2023.

Uvodna razmatranja

Toma Podrug prepoznato je književno ime, no stavljen je na marginu nacionalne književnosti. Izostavljen je u *Povijesti hrvatske književnosti* Slobodana Prosperova Novaka (2004.), ali ga Dubravko Jelčić spominje kao svestranoga autora, izdvojivši upravo zavičajnu notu kao osobitost stvaralaštva Tome Podruga; za Jelčića on je »pjesnik uronjen u mediteransko ozračje svoga zavičaja. (...) Podrug je i pisac za djecu (...) i crtičar (...) i putopisac (...) koji se kreće između irealnoga i realnoga (...), ali i kritičar jasnih kriterija i čiste rečenice.«¹ Slično je predstavljen i u *Leksikonu hrvatskih pisaca*; istaknut je njegov »motivsko-simbolički repertoar crpljen iz zavičajnog, sredozemno-južnjačkog kataloga«, nadalje, njegova kratka proza prepoznata je kao »parabolička, alegorijskog značenja«, a u poeziji mu se priznaje i svojevrsna originalnost: »Njegovo pjesništvo, bitno obilježeno tzv. mediteranskom opcijom, u kontekstu hrvatske pjesničke suvremenosti uspjelo je povremeno ostvariti neka posve autonomna dostignuća.«² Književna je kritika, prvenstveno pjesnička, pratila Podrugov rad i na njega se osvrkala. Siniša Vuković u svom novinskom prilogu povodom Podrugove smrti

potvrđuje piščevu rubnu poziciju, ali naslućujući istovremeno i njegov nedovoljno prepoznat potencijal, kazavši kako je riječ o

»pomalo zapostavljenom pjesniku i piscu«, kojega su »zaobilazile referentne antologije suvremene poezije; očito, ne videći u njegovim pjesničkim kliktajima nijansu što bi dala premaza u perspektivi panorame ovdašnjega modernog lirikovanja. Izbornicima, jasno, valja podati i priznati pravo na takvo opredjeljenje; ma, neka ne ostane neprimijećeno kako su odreda svi ti najpozvaniji tumači i arbitri najnovijih nam strujanja u poeziološkoj recepciji, redovito u periodici ustrajno ostavljali kritičkog traga o ukoričenim javljanjima ovog raspjevanog lirika i rastrubljenog ambicioznika.«³

Strahimir Primorac sumira stvaralaštvo Tome Podruga kazavši da je autor »desetak zbirki pjesama, nekoliko knjiga putopisa i ogleđa, četiriju zbirki kratke proze (*Od Solina do Solina*, 1978; *Podanik*, 1983; *Predaja*, 1988; *Povratnik*, 1996) te triju knjiga zapisa: *Prošlo: zapisi*

1 D. Jelčić 2004, str. 534.

2 D. Fališevac – K. Nemeč – D. Novaković 2000, str. 584.

3 S. Vuković 2022.

o djetinjstvu (2012); *Prečaci: zapisi iz potkrovlja* (2018); *Promatranje: zapisi iz potkrovlja – moj roman* (2021)«.4 Dvije posljednje knjige zapisa otkrivaju pisca kao introspektivnoga promatrača željnoga preslagivanjem života, posredstvom sjećanja, dokučiti sebe. Introspektivno poniranje moguće je izdvojiti kao obilježje ukupnoga Podrugova djela, stoga ne čudi čest, mjestimičan ili pak odulji, piščev književni iskorak u djetinjstvo u kojemu je zavičaj točka polaska i povratka. Vuković također primjećuje da je Toma Podrug »ostao hotimičnim taocem iskonskog zova djetinjstva i familijarnog ognjišta«.5

O Podrugovoj je književnosti, zbog izražene zavičajne note, moguće govoriti kao o regionalno obilježenoj. Vežanost za zavičaj, uspostavljena najčešće introspektivnim povratkom u prošlost djetinjstva, argumentacija je iz koje proizlazi mogućnost percipiranja Tome Podruga u ključu regionalne književnosti, odnosno tzv. *novog regionalizma*, prepoznatljive kulturološke postmoderne teme.

Govoreći o književnome regionalizmu nije moguće izostaviti koncept prostornosti jer upravo usmjerenost prema točno određenome prostoru primarno je polazište temeljem kojega se književno djelo smješta u regionalnu književnost. Postmoderni poimanje prostornosti, tzv. *prostornoga obrata*, širi se od geografskoga do mentalnoga i emocionalnoga određenja prostora, stoga prostor postaje kategorija koja u sebi sublimira ukupno čovjekovo iskustvo, od fizičkoga do duhovnoga. Tako široko shvaćen pojam prostora neizostavno uključuje koncept emocija koji je, uz prostor i regionalizam, prepoznat kao široko interesno polje (interdisciplinarnih) istraživanja.

Cilj je ovoga rada, uz podsjećanje na književno stvaralaštvo Tome Podruga, razmotriti kakav je emocionalni svijet književnoga subjekta usmjeren prema zavičaju, konkretno prema rodnome mjestu koje je u Podruga često sinegdoha zavičaja u cjelini. Temeljem teorijskoga okvira o regionalnoj književnosti, konkretno o tzv. novoj regionalnosti u kontekstu koje će autorica rubno dotaknuti i postmodernih teorija o prostoru i emocijama, interpretirat će se prozne zbirke *Od Solina do Solina* (1978.) i *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu* (2012.). Iako se, u smislu Podrugove zavičajnosti, u obzir mogao uzeti širi autorov opus, ovakav je odabir motiviran relativno velikim vremenskim

odmakom od tridesetak godina unutar kojega su nastale analizirane zbirke, a iz kojega se jasno može uočiti emocionalna dosljednost književnoga subjekta prema rodnome mjestu ili pak odstupanje od nje. Metodološki pristup obuhvaća motivsko-tematsku analizu i interpretaciju kojom se iskazuju emocije književnoga subjekta prema (dalmatinskome) zavičaju, primarno prema rodnome mjestu, Solinu. Tako interpretiran emocionalni književni svijet razmatrat će se u okviru karakteristika regionalne književnosti s ciljem uspostavljanja odrednica tzv. Podrugova *emocionalnoga regionalizma*. Proizvoljno oblikovan pojam emocionalnoga regionalizma podrazumijevao bi, dakle, analitički pristup načinu izražavanja emocija te pokušaj određenja eventualnih specifičnosti Podrugova načina izražavanja emocija prema zavičaju u kontekstu teorije o regionalnoj književnosti.

Suodnos emocija, prostora i regionalizma

Posljednjih se desetljeća⁶ pojavio pojačan interes humanističkih znanosti za emocije. Tu činjenicu, humanistički imanentnu do te mjere da bi je trebalo podrazumijevati (umjesto da je se ističe kao novitet), moguće je promatrati kao izraz straha da se učestalim traumatiziranjem (apsolutnim) povjerenjem u znanstvenu »mjerljivost«, humanistički oduzme njezina bit – emocionalna »nemjerljivost« ljudske duše. Prije će, međutim, biti da (interdisciplinarni) interes za proučavanje emocija proizlazi iz aktualnoga društvenoga trenutka kojega je jedna od posljedica svijest o mogućnostima medija i drugih (digitalnih) alata da manipulacijom ovladaju ljudskim emocijama.⁷ Razlozi mogu biti manje »zavjerenički« i ticati se sinergije prirodnih i humanističkih znanosti,⁸ ali i znanosti o književnosti kao samostalne discipline. Evelina Rudan tako smatra da je književnost sama po sebi emocionalno zasićena pa je samorazumljivo područje za izučavanje emocija:

»Književnost se tako može promatrati kao prostor u kojem možemo proučavati načine estetske konceptualizacije emocija, odnosno postaviti pitanje koje je naslovom svoje knjige postavio i Patrick Holms Hogan: *What Literature Teaches Us About Emotion*, ili pak kao područje u kojem upravo iz perspektive istraživanja

4 S. Primorac 2022.

5 S. Vuković 2022.

6 Prema Sardeliću (2015, str. 395), značajan proboj emocija u interesne sfere društvenih i humanističkih znanost dogodio se od osamdesetih godina 20. stoljeća. Na relevantna istraživanja u svjetskim i hrvatskim društvenim i humanističkim znanostima uputila je i Evelina Rudan (2018, str. 139).

7 Usp. M. Sardelić 2015, str. 400.

8 Usp. Z. Blažević 2015, str. 393.

emocija možemo možda dobiti nove spoznaje i uvide o starim problemima žanra, strukture itd. (...).⁹

Također primjećuje da ni racionalizam kao primjer povijesne formacije koja se snažno oslanjala na razum, vjerom u snagu znanosti nije uspio utjecati na smanjenje emocije poput kolektivnoga straha.¹⁰ O neraskidivoj vezi književnosti i emocija rezimira i Ivana Brković.¹¹ Suvremenu usmjerenost na izučavanje emocija Zrinka Blažević vidi kao jedan u nizu »epistemičkih obrata«, potaknutih aktualnim društvenim događajima, kakav je, primjerice, teroristički napad u SAD-u 11. rujna 2001. Novo tisućljeće, smatra Blažević,

»u epistemološkom pogledu obilježava okretanje prema neuroznanosti i znanostima o životu (*life sciences*) koje postaju najvažnijim uporištima kritike poststrukturalizma i njegovih nosivih koncepata poput kulture, diskursa i simboličkoga. Dakako, te promjene nisu zaobišle ni historijsku znanost unutar koje se također opaža svojevrсна tranzicija od kulturalističke prema prakseološkoj i materijalističko-biologističkoj paradigmi, što, dakako, podrazumijeva i transgresiju disciplinarnih granica, i to onkraj ne samo historijskoga polja nego i društveno-humanističkog područja.«¹²

Ono što po pitanju emocija zanima književnost, u svojoj je biti uvijek isto: »problemski kompleksi koje su otvarale poetike od antičkih preko renesansnih do onih romantičkih – pitanje ekspresije, reprezentacije te recepcije književnih emocija – ostat će glavna težišta u bavljenju odnosom književnog teksta i emocija i u moderno doba«, s tim da se u pristupu njihovu izučavanju sada izrazito teži interdisciplinarnosti, osobito usmjerenosti na kognitivne znanosti.¹³ Iako su emocije svojstvene svakome čovjeku pa ih možemo smatrati svojinom čovječanstva, načini operiranja emocijama nisu svojina čovječanstva, nego pojedinca obilježenoga prostorom koji usmjerava način emocionalnoga ophođenja. O tome govori Mirko Sardelić kada iznosi svoju radnu definiciju emocija kako bi si olakšao pristup građi koju pokušava interpretirati: »emocije su prirodno-kulturalni

odgovor subjekta na promjene u konstruiranom okolišu«,¹⁴ a konstruirani okoliš spoj je kulture, prostora i identiteta koji je moguće promatrati kao uzročnu-posljedičnu svezu prvih dvaju pojmova. Emocije su prirodan odgovor jer su imanentne čovjeku, kulturalni su jer odnos pojedinca prema istoj emociji ovisi o kulturi kojoj pojedinac pripada. O kulturi ovisi ne samo način iskazivanja, nego i način proživljavanja emocija.¹⁵ S kulturom je usko povezano i jezično izražavanje emocija koje je često i odvija se na različitim razinama. Neke riječi semantički već sugeriraju određenu emociju.¹⁶ Iako je jezično izražavanje svojstveno svakome čovjeku, pjesničkome jeziku svojstveni su širi mehanizmi za iskazivanje emocija (stilske figure, stilemi), a oni su često regionalno obilježeni. Žargonski korišten leksem *ludilo* tako, primjerice, u Dalmaciji može imati većinski pozitivne konotacije u smislu izvanrednosti, osobitosti. Svakako, važna je pretpostavka koju Rudan primjenjuje na usmenoknjiževnom žanru predaje o emocionalnom iskustvu koje je

»jezično kodirano (to znači i da ga se iz zbilje (nekoj rudimentarnog fiziološkog iskustva) imenuje), ali i da se zbilja (iskustvo) jezikom, tim imenovanjem, strukturira, da pripovjedački postupci u žanrovima uključuju i drugorazinsku kodiranost, onu određenih narativnih konvencija i da je istraživačka procjena emocionalnih učinaka u kazivačkim situacijama nužno i subjektivna.«¹⁷

Od emocija neodvojiv, od sredine prošloga stoljeća, područje humanistike značajno je obuzeo koncept prostora i prostornosti. Dakako, prostor, kako se može naći u brojnim studijama,¹⁸ nadilazi fizički, geografski prostor, šireći se prema imaginarnim prostorima proizašlima iz fizičkoga; obuhvaćajući mentalni i emocionalni prostor. Emocionalni prostor često je regionalno obilježen pa teorijski govor o regionalnoj književnosti emocije uzima kao jedan od parametra u pokušajima klasificiranja ili uspostavljanja određenih teorijskih relacija. Leszek Małczak apostrofira misao Elżbietw Rybickie o vezi novoga regionalizma i takvoga kompleksnoga poimanja prostora. Prvotno (modernističko) shvaćanje prostora primarno kao

9 E. Rudan 2020, str. 148.

10 *Ibid.*, str. 143.

11 I. Brković 2015.

12 Z. Blažević 2015, str. 389.

13 I. Brković 2015, str. 404.

14 M. Sardelić 2015, str. 395.

15 Usp. M. Sardelić 2020, str. 174.

16 *Ibid.*, str. 176.

17 E. Rudan 2018, str. 142.

18 O postmodernome pristupu prostoru dosta se piše. U Ivane Brković (2013) moguće je vidjeti pregled značajnijih istraživanja o prostoru.

mjesta rođenja i jednostavne geografske činjenice zahtijevalo je i elitističko odmicanje od geografske determiniranosti. Postmoderni shvaćanje prostora traži povratak regionalnosti jer ona nije samo geografski realitet, već niz složenih silnica koje iz njega proizlaze.¹⁹

U kontekstu hrvatskoga književnoga regionalizma u dječjoj književnosti Katarina Ivon i Sanja Vrcić-Mataija među ostalim regionalno izdvojenim poetskim prostorima izdvajaju i dalmatinski, napominjući kako nije riječ o pokušaju razdvajanja nacionalnoga književnoga korpusa nego o »uočavanju poetoloških značajki regionalnih tekstova u dječjoj književnosti, bez namjere da se regionalni korpus odvoji od nacionalne matrice.«²⁰ Karakteristike tzv. dalmatinskoga modela u dječjoj književnosti odražavaju, uz usmjerenost na društveni okvir zajednice, i »neraskidivu međuovisnost čovjeka i prostora, junakovu arhetipsku sraslost s prostorom po kojemu jest i u kojemu se prepliće osobna, kolektivna prošlost s poviješću predaka i predaja o zavičaju.«²¹ Takva je orijentiranost usko povezana s percepcijom zajednice kao kontinuiteta događanja i oblikovanja mentaliteta, a čest je model poetičkoga oblikovanja sjećanje, pokušaj oživljavanja osobne povijesti u kolektivnoj. Iako se odnose na dječju književnost, pojedine odlike tzv. dalmatinskoga regionalnoga modela poput naglašenoga tradicionalizma, patrijarhalnoga svjetonazor oslikanoga generacijskim suodnosom u znaku poštivanja autoriteta i naglašenoga nacionalnoga i ideološkoga segmenta,²² moguće je prepoznati kao odliku mediteranskoga, odnosno južnoga regionalizma, kakvim ga je opisao Vinko Brešić.²³ Odlika koja se, uz doživljavanje stvarnosti unutar kolektiva, često ističe u kontekstu mediteranizma jest humor,

»kao grub, (samo)kritičan, satiričan pa i rugalački ton (...) ukazuje i na tipičan mediteranski model življenja gdje je smijeh prije svega i bijeg od surove stvarnosti kao i trajno paradoksalno ironično poigravanje s nemogućnošću mijenjanja društvenih, socijalnih i ekonomskih prilika nabolje.«²⁴

U mediteranskoj su regionalnoj komponenti, nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, uz srednjoeuropsku komponentu, neki prepoznali mogući dominantni regionalizam jer je u njima vidljiva eskapistička mogućnost od balkanskog naslijeđa.²⁵ Poetološke značajke regionalizma u dječjoj književnosti Ivon i Vrcić-Mataija vide u autobiografskim diskursu djetinjstva i mladosti, smještenome u određenome regionalnome prostoru, rjeđe u suvremenome, a češće u udaljenome pripovjednome vremenu.²⁶ Opći koncept regionalnosti, izdvojen iz specifičnosti regionalizma hrvatske dječje književnosti koju autorice primarno analiziraju, moguće je prepoznati u sljedećemu navodu:

»Regionalnu dječju poeziju prepoznamo po karakterističnim motivima vezanim uz određeni kraj ili po jezičnome idiomu, a tematsko-motivska raznolikost u znaku je kulturno-povijesnih znamenitosti nekoga mjesta i njegove ljepote.«²⁷

Kada u kontekstu regionalizma govori o slavonskoj književnosti, Vinko Brešić pojašnjava kako regionalizam podrazumijeva »specifičan karakter po kojemu bi se unutar nacionalne književnosti slavonska komponenta čitala kao model više ili manje autonomne strukture« te »postojanje (...) nekih drugih, neslavonskih književnih modela.«²⁸ U naznačenome, Brešić ključnim prepoznaje upravo prostor kao onaj koji je »uvjetovao izrazito disperzivan karakter hrvatske književnosti pa su u svim hrvatskim pokrajinama vidljivi tragovi prožimanja različitih tradicijskih kulturnih modela unutar nacionalno cjelovita područja.«²⁹ U tom smislu može se prihvatiti i široko shvaćen pojam književnoga regionalizma prema kojemu je sva književnost na neki način regionalna jer pisac uvijek posredno ili neposredno unosi građu i nadahnuće intenzivnoga perioda života kakvo je djetinjstvo, a osobito je to karakteristično za dječju književnost pa se zasebno može govoriti o dječjem književnom regionalizmu.³⁰ Štoviše, Krystyna Pieniżek-Marković podsjeća da

19 L. Małczak 2021, str. 169.

20 K. Ivon – S. Vrcić-Mataija 2019, str. 215.

21 *Ibid.*, str. 220.

22 *Ibid.*

23 V. Brešić 2004.

24 T.-T. Vidović Schreiber 2021, str. 146.

25 Usp. L. Małczak 2021, str. 170-171.

26 Usp. K. Ivon – S. Vrcić-Mataija 2019, str. 215.

27 *Ibid.*, str. 216.

28 V. Brešić 2004, str. 30.

29 *Ibid.*, str. 30-31.

30 Usp. S. Vrcić-Mataija 2019, str. 215.

se hrvatska dopreporodna književnost mogla razumjeti isključivo u regionalnoj perspektivi.³¹ Percepcija regionalizma, dakle, oblikuje se u odnosu na povijesni trenutak.³² Svakim oblikom čvršćega teritorijalnog ili kulturološkoga sjedinjenja hrvatskih prostora, regionalno je poprimalo negativne konotacije. Danas, međutim, regionalno privlači i domaće i strane istraživače. Uzrok tome, prema Pieniżek-Marković, »trebalo bi – pretpostavljam – povezati sa zaokretom prema pamćenju, štoviše, s pokušajem spašavanja pred nestajanjem«. ³³ Na tragu Brešićeva razmatranja, Pieniżek-Marković upućuje na nove poglede na regionalizam, na tzv. regiopoetiku koja bi, prema prijedlogu Małgorzate Mikołajczak, mogla izučavati strukturu književnih djela u kojima se prepoznaje regionalno te književne ekspresije utemeljene na iskustvu regije, dakle, obuhvaćala bi poetološku i kulturnu analizu. Takva, nova regionalnost često uključuje autobiografski diskurs što je svojevrsna »metoda istraživanja pojava na granici književnosti i geografije i kao dio geopoetike«. ³⁴ Autorica nadalje novu regionalnosti ne smatra novitetom, već više dijelom kontinuiteta:

»Novi regionalizam (i njegove inačice) nije nova istraživačka perspektiva, ne donosi radikalnu promjenu paradigme, nego, naprotiv, označava kontinuitet, nastavak specijalnih istraživanja, ali nudi pomicanje određenih dominantni u okviru tekstova kulture, koje je rezultat njih samih. U toliko šarenoj, zanimljivoj i inspirativnoj hrvatskoj regionalnoj raznolikosti novi regionalizam i geopoetika u književnim istraživanjima javljaju se kao neizbježan pristup koji mora rezultirati vrlo interesantnim književnopovijesnim studijama.«³⁵

Najčešći su parametri u kojima se odražava književni regionalizam uporaba dijalekta, motivsko-tematski svijet književnoga djela povezan sa zavičajem ili pak specifični poetički otklon od dominantnih književnih strujanja.

Emocionalni regionalizam Tome Podruga

Zbirka Tome Podruga *Od Solina do Solina* (1978.) određena je kao zbirka pripovijetki i novela,³⁶ a prepoznata je i kao štivo za djecu.³⁷ Razlog njezina tek sporadičnoga svrstavanja u korpus dječje književnosti moguće je tražiti u kontemplativnome karakteru Podrugova književnoga izričaja u cjelini, čime djelomično odstupa od poetike dječje književnosti. Ono što ovu zbirku dovodi u vezu s dječjom književnošću jednostavnost je njezina izraza te zavičajnost kao česta pojava u dječjoj književnosti kako je naznačeno u razmatranjima Katarine Ivon i Sanje Vrcić-Mataije.³⁸ Nadalje, pojedine odrednice prepoznate u toj zbirci, kao što su dijete kao glavni lik, tematsko-motivski svijet blizak djetetu, prvenstveno prisutan kao igra i mašta književnoga subjekta ili autobiografski diskurs karakterističan za pojedine žanrove dječje književnosti,³⁹ zbirku *Od Solina do Solina* također približavaju korpusu dječje književnosti. Autobiografski tekstovi, dakako, nisu specifikum dječje književnosti, ali je autobiografska poetika česta u dječjoj književnosti. Kos Lajtman tako primjećuje da

»autobiografski diskurs sigurno nije ono na što prvo pomišljamo kada se govori o dječjoj književnosti. Štoviše, možda se u prvi mah čini da autobiografski tekstovi i knjige za djecu nemaju ništa zajedničko. Ipak, nakon detaljnijeg uvida, može se uočiti da su tekstovi dječje književnosti relativno često pisani u okviru autobiografskog pristupa bilo koje vrste – bilo da je čitavo zbivanje autobiografski utemeljeno, bilo da su pojedini fragmenti događaja pisani kao ekvivalent onima u zbilji, bilo da je književni lik autobiografski motiviran (...), bilo da je riječ o nekom drugom modusu.«⁴⁰

Nadalje, autobiografizam djetinjstva, smatra Kos Lajtman, najčešće je povezan sa zavičajem.⁴¹ Prvi dio zbirke Tome Podruga *Od Solina do Solina*, naslovljen *S krova*, referira se na prepoznatljiva mjesta djetinjstva koja korrespondiraju sa zavičajem zgusnutim u prostor rodnoga

31 K. Pieniżek-Marković 2021, str. 39.

32 Usp. K. Pieniżek-Marković 2021, str. 40.

33 K. Pieniżek-Marković 2021, str. 43.

34 *Ibid.*, str. 45.

35 *Ibid.*, str. 46.

36 Ne znam koliko je opravdano prozu ovoga tipa nazvati pripovijetkom ili novelom. Prema književno-teorijskoj tipologiji, ovakve prozne intervencije čine se bliže književnoj vrsti crtice.

37 Vid: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48943>.

38 K. Ivon – S. Vrcić-Mataija 2019, str. 215.

39 Usp. A. Kos Lajtman 2011.

40 *Ibid.*, str. 50.

41 *Ibid.*, str. 54.

mjesta. Motiv krova čest je Podrugov izbor, on je metafora doma, ali i mjesto kontemplacije književnoga subjekta koji s krova svijet doživljava kao čudo. Čuđenje i doživljaj svijeta kao čuda Podrugova je trajna opsesija. Posredstvom književnoga subjekta – djeteta, autor u zbirci uspijeva oživotvoriti čudo, dok u kasnijem pogledu na djetinjstvo, u zbirci *Prošlo. Zapisi iz djetinjstva*, književni subjekt traga za čudom, pokušavajući ga tek prizvati sjećanjem. Brojni su pisci u svome književnome stvaralaštvu prizivali sjećanje. Iako su kultura sjećanja i pamćenja itekako aktualna područja istraživanja u suvremenoj humanistici, s obzirom na cilj ovoga rada niti je potrebno, niti poželjno širiti teorijski okvir pa će se, umjesto izvanknjiževne argumentacije kojom bi se (znanstveno) objasnila (znanstvena) opsjednutost sjećanjem i pamćenjem, ponuditi poetska argumentacija proizašla iz književnoga nadahnuća:

»Snaga uživanja i snaga sjećanja međusobno su ovisne. (...) Sjećanje ne znači umijeće da se jednom doživljen užitak samo zadrži, već da ga se sve čistije i čistije oblikuje. (...) Razmišljamo o djetinjstvu i pritom više ne vidimo zbrku sitnih događaja jer mašta, pretvorena u sjećanje, nad djetinjstvo nadvije plavo nebo pa ta sjećanja zasićena tisućama ljepota izmiješa u osjećaj užitka koji se ne da riječima opisati. I tako promatranjem unatrag ne samo da ponovno uživamo u užitcima davnih dana, nego svaki užitak postaje simbolička predodžba sreće, uzdiže se do čežnje za rajem. Promatranjem unatrag stalno učimo nanovo uživati.«⁴²

Svaka Podrugova priča završava čuđenjem, zavičajna stvarnost djetetu postaje prihvatljivo čudo. Usprkos očevim upozorenjima na susjeda čija su pričanja laž kojoj ne treba u potpunosti vjerovati, književnome subjektu ona postaju začudna stvarnost, prihvatljiva jednako kao i ona svakodnevna. Književnome subjektu stoga nije nemoguće posjetiti *kitajskoga* cara, niti mu je groteskno vidjeti djeda u načvama, susjeda moreplovca zgurenoga zajedno s brodom u boci, vlastitoga konja koji više, nasukani brod na obali rodnoga mjesta... Sva se ta čuda, dakako, događaju u dječakovoj mašti, a uokviruje ih zavičajni realitet kojega čini obitelj kao čvrsta zajednica kojom dominira figura majke, fizički prostor kuće i okućnice,

prepoznatljivi lokaliteti rodnoga mjesta, prije svega iskopine antičke Salone, a značajno mjesto zauzima (prašnja) cesta kao simbol putovanja i povratka. Mediteranski kolorit prepoznatljiv je upravo u snažnoj premreženosti pojedinca i zajednice i najizraženiji je u drugome dijelu zbirke naslovljenome *Iz dvorišta*. Uz obitelj, koju uz majku i oca neizostavno čine djed i baka, svakodnevicu izgrađuju prolaznici, susjedi, u sigurnim vremenima okupljeni oko ognjišta, u ratnim okolnostima skriveni u podrumima kuća, radne aktivnosti, mediteranska flora i fauna (vinograd, riba, more, magarac, planina). Većina je priča povezana sa zavičajem, njegovim prepoznatljivim toposima (pašnjak kraj rijeke, *kralj slikara* kao moguća aluzija na Vjekoslava Paraća, planina (Kozjak)), ali se tek jednom izričkom spominje ime rodnoga mjesta i to jasnom slikom njegove ugroze: »U vrijeme rata nas troje braće mati utjera u sobu, jer se ustravila da će tog dana zrakoplovi bombardirati Solin.«⁴³ Treći dio zbirke, naslova *Čudaci*, opisuje ljude, mediteranski fenomen redikula i kampjuna. Iako je riječ o osebnim pojedincima, Tea-Tereza Vidović Schreiber ispravno primjećuje da njihov fenomen ima smisla tek u donosu na kolektiv, ti »pojedinci postaju dio masovnog interesa i zanimanja drugih.«⁴⁴ Analizirajući istarski poetski regionalizam, uz jezik i izražavanje prostora kao dvije važne odrednice, Evelina Rudan važnim prepoznaje i kolektivne protagoniste i njihov status.⁴⁵ Kada se i pojavljuju individualni karakteri, Rudan primjećuje njihova opća mjesta jer njihov individualizam predstavlja kolektivnu anonimnost. Govoreći o istarskome čakavskome pjesništvu, autorica takve protagoniste prepoznaje u likovima majke i oca čije su sudbine odraz sudbine zajednice.

Naslov *Od Solina do Solina* nedvosmisleno je regionalno obilježen. Solin kao početak i kraj, kao *od – do*, još u ranoj fazi književnoga stvaranja Tome Podruga naznačuje neizbježnu autorovu upućenost na zavičaj, što će, u piščevu slučaju, potvrditi njegovo ukupno stvaralaštvo, a posebice zbirka autobiografskih zapisa *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu*. U zbirci *Od Solina do Solina* Podrugov je izraz reduciran, završetci su nedorečeni, pripovijedanje je realistično, ali s pjesničkom imaginacijom usmjerenom na odabrane detalje kojima se postiže doživljaj proizašao iz određenoga, najčešće svakodnevnoga događaja. Odabir detalja zavičajno je prepoznatljiv, štoviše, prostor zavičaja dominira i kao fizička i kao emocionalna realnost pa

42 H. Hesse 2022, str. 166.

43 T. Podrug 1978, str. 57.

44 T.-T. Vidović Schreiber 2020, str. 98.

45 E. Rudan 2007.

temeljem zbirke *Od Solina do Solina* o Podrugu možemo govoriti kao o regionalnome piscu. Pavličić, prema Vinku Brešiću,⁴⁶ hrvatsku prozu dijeli na sjevernu i južnu, pokušavajući ocrtati njihovu poetiku. Osnovna karakteristika južnoga regionalizma, smatra Pavličić, sklonost je prema opisu ljudi i njihovih međusobnih odnosa, dok je materijalni svijet stavljen sa strane i percipira se racionalno. Sjeverni regionalizam ponaša se obratno, pozornost posvećuje pomnome opisu materijalnoga svijeta, odnosi među ljudima škrtije su opisani, ali zato ih karakteriziraju jake emocije. Nakon analize kontinuiteta izučavanja hrvatskoga regionalizma, Brešić nudi tipologiju južnoga i sjevernoga, odnosno primorskoga i kopnenoga, tj. mediteranskoga i panonskoga regionalizma.⁴⁷ U južnome regionalizmu u opisu prirode dominira more, u opisu čovjeka sklonost apstrakciji, škrtost na riječima. Tematsko-motivski svijet usmjeren je na čovjeka i njegov odnos prema zajednici, a izraz je sklon realizmu, pjesničkome govoru, meditativnosti. Kako je iz Brešićeve analize vidljivo, emocije su jedan od parametara koji razlikuje sjeverni regionalizam od južnoga. Dok su u južnome potisnuta, u sjevernome su emocionalna stanja jače izražena te su prepoznatljiva u odrednicama kao što su tajnovitost, melankolija, sentimentalnost, autodestruktivnost, tragizam, fatalizam i sl. S obzirom na emocionalni svijet književnoga subjekta koji značajnije dominira sjevernim regionalizmom, može se postaviti pitanje je li opravdano u Podruga, kao pisca koji pripada južnome regionalizmu, razmatrati upravo emocije. Odgovor se može iščitati iz Brešićeve napomene kako je bilo koji oblik klasifikacije relativan i tek djelomično ostvariv, pa ne treba čuditi prisustvo ili odsustvo pojedinih komponenti sjevernoga regionalizma u južnome i obratno, »sve se one u konačnici pokazuju kao varijante nacionalnoga identiteta koji ionako nikada nije bio monolitan, najmanje statičan. Već je – naprotiv – fluidan, (...)«⁴⁸ U tom smislu, emocije mogu biti zanimljiv fenomen upravo zbog njihove nespecificnosti za juži regionalizam. Reducirano prikazani, opisani doživljaji u Podruga ipak su emocionalno zasićeni. Podrugova opažanja usklađena su s poimanjem stvarnosti kao čuda – nad čudom pisac ostaje otvorenih usta, lišen mogućnosti i želje da čudo opiše riječima. Podrugov emocionalni svijet može se, dakle, okarakterizirati kao gotovo nemušti jezik čiji izostanak sugerira snažne, neprispodobive osjećaje povezane s

rodnim mjestom, odnosno užim zavičajem. Riječ je, dakle, o reduciranome govoru, ali nikako o reduciranim emocijama. U emocionalnome svijetu, doživlavanome mahom kroz zavičajne topose, ne prevladavaju uvijek pozitivni osjećaji. Iako se stječe dojam pomalo mitskoga doživljaja djetinjstva, Podrug oživljava i traumatična iskustva. Slika rubnih životnih situacija kakva je, primjerice, ratna stvarnost, može poslužiti kao paradigmatički primjer Podrugove poetike u zbirci *Od Solina do Solina*: autor je opisuje realistično, odsječnim rečenicama, izdvajajući na kraju obris detalja. Detalj nosi emocije – isti detalj s jedne strane provocira gađenje koje proizlazi iz groteskne slike alkoholiziranih vojnika, s druge rasap pritajenoga straha obitelji skrivene u krušnoj peći:

»S našeg smo prozora vidjeli kako brdom stupaju postrojeni vojnici. Uperenim puškama idu jedni prema drugima. Znali smo da će biti puškaranja. (...) Majka se uvukla u našu krušnu peć. Upuzem i ja za njom. Pogleli smo. Čuli smo pucjavu, viku, psovke i jauke. Bojali smo se da mali moj brat ne počne plakati. Majka mu je zato i stavila dlan na usta, a ja sam mu rubom svoje košulje kupio suze s lica. Odjednom puške usutjele. Tek po koji hitac. Znali smo da su jedni pobijedili. Kroz mali otvor krušne peći gledali smo kako pobjednici odlaze zagrljeni. Boca je vina išla od jednih do drugih usta.«⁴⁹

U zbirci *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu* (2012.) reducirani jezik prelazi u analitički govor i pokušaj razmatranja djetinjega čuđenja s odmakom, iz perspektive zreloga čovjeka i autora koji, u poznim godinama svoga života, traga za izgubljenim čudom djetinjstva, analizirajući uzrok njegova izostanka. Svjestan činjenice da djetinjstvo nije uvijek idilično, svijet se tada ipak činio svemogućim, a život je jedino tada bio autentičan, »neposredni i apsolutni život pun čuda i čuđenja« koji ga je pripremao za vrijeme kada se »manje živi, a više razmišlja o životu«.⁵⁰ Iako na prvi pogled prevladava usmjerenost prema introspektivnome poniranju u sebe kojemu je djetinjstvo tek oslonac, u ovoj je zbirci također naglašen regionalni realitet. U zapisu *Rodna kuća* fizički prostor prelazi u mentalni i emocionalni prostor povratka. U prethodno analiziranoj zbirci cesta je bila prašnjavi ulazak u budućnost, a sada zbog

46 V. Brešić 2004, str. 45.

47 *Ibid.*, str. 103-106.

48 *Ibid.*, str. 107-108.

49 T. Podrug 1978, str. 31.

50 T. Podrug 2012, str. 7-8.

ceste novoga doba, brze prometnice, fizički nestaje pišćeva rodna kuća, što se odražava kao emocionalni prostor gubitka. Fizički i mentalni prostori su povezani, nestanak fizičkoga prostora, blokirao je dio mogućnosti emocionalnoga povratka:

»A onda kad sam izgubio rodnu kuću ušao sam u život tužnijih raspoloženja, sjete i potištenosti. Oni me hrane, ali istodobno traže primjenu novih raspoloženja kako mi ne bi svako rađanje bilo blizu smrti. Početi mi je bilo živjeti bez rodne kuće i novom osjećajnosti obasjati život koji je preda mnom. (...) Jesam li aktivnošću prebrodio taj gubitak? Izbor slobode mi je pružio tu mogućnost, pa sam je bez rodne kuće slijedio, ali su ipak rijetki novi prostori u kojima mogu činiti ono što sam činio u rodnoj kući, kao da sam bez nje otišao od istine, ali s neprestanim osjećajem da idem k njoj.«⁵¹

Cesta je, međutim, i »svakodnevna pozornica«, mjesto susreta s drugim ljudima, prepoznatljivom značajkom mediteranskog regionalizma:

»Na cestama su se susretali bliži i dalji susjedi, na njima razgovarali, čak i zapjevali, te one bijahu naše svakodnevne pozornice, mjesta susreta i razgovora sve dok ih nije prekrio asfalt i sve veća i brža jurnjava automobila koji su s njih posve otjerali ljude.«⁵²

U ovoj se Podrugovoj zbirci opisuju gotovo identična mjesta kao i u zbirci *Od Solina do Solina*: obitelj, putovanje, cesta, baka, zavičajna flora i fauna, rat, djetinjstvo, kulturna i povijesna baština, a dva se poglavlja, *Zavičaj* i *Rodno mjesto*, izravno referiraju na zavičaj. U svom suvremenom književnome iskustvu, Podrug koristi gotovo istovjetan motivskotematski svijet, ali ga sada jasno imenuje te znatno jasnije raščlanjuje jezikom emocija. Ono što je zajedničko objema zbirkama jest emocionalna prisnost, u drugoj zbirci gotovo opsjednutost rodnim mjestom koje autoru predstavlja zavičaj u cjelini i puninu života koji se u njemu odvijao, što sada oživljava u sjećanjima. Dok je u prvoj zbirci ona reducirana, ali pohranjena u detaljima, u drugoj je pisac emotivno otvoreniji. Takav izričaj posljedica je životne dobi u kojoj se

iz druge perspektive gleda na život, djetinjstvo i zavičaj kao temeljno oblikotvorno vrijeme i mjesto na životnome putu. Podrugovi zapisi sada su manje događaji, a više emocija. Tako o zavičaju progovara jezikom čežnje:

» (...) kad ode iz rodnoga mjesta luta svijetom poput leteće sjemenke želeći se negdje oploditi sjemenom zavičaja! lako svugdje želi ugrabiti neki svjetlosni trag čežnućem zavičaja, svagda mu se čini da je to mogao najbolje obaviti u rodnome mjestu, u koji, ako ne stigne za života, željan je barem se u njemu pokopati i tako zatvoriti svoj životni put.«⁵³

Nakon što je dobar dio života proveo izvan zavičaja, pisac zaključuje:

»Svako bi biće moralo živjeti i umrijeti u mjestu rođenja kako bi mogao ispraćati svoje mrtve i sačekati novorođene i tako izboriti svoje povlašteno mjesto življenja posredovanjem pravih pitanja na koje nema odgovora.«⁵⁴

Podrugovo kontempliranje na kraju života natopljeno je djelomično i pesimizmom kojega nema u prvoj analiziranoj zbirci, a bijeg od pesimizma jedino je u prizivanju mjesta i vremena čuđenja – djetinjstva u Solinu. Pisac priznaje da su u opisu »zbilje tih ideala« riječi nemoćne: »Jesmo li u rodnome mjestu samo oni koji pripadaju najviše i najintimnije onome svijetu kojemu služe i naši ideali, a nemamo izričaj s kojim bismo mogli izreći zbilju tih ideala (...).«⁵⁵ Odnos prema obitelji i dalje je dubok, a osvještavanje neidealnoga odnosa među roditeljima ne umanjuje prisnost stečenu u djetinjstvu. Posebno su emocije izražene u odnosu prema baki:

»Uđoh u nježnost i radost koje su gledale svoju unučad, te bijah sav u vremenu tog radosnog trenutka, kao u jednom višem životu, posjedovah neku novu stvarnost čiji trag još traje i izaziva u meni čuđenje koje još nije iščeznulo (...) u rodnom mjestu moje majke u sadašnjoj njegovoj ruševnosti ćutim nekadašnji djevičanski miris koji mi osta još i sada privlačan.«⁵⁶

51 *Ibid.*, str. 13-14.

52 *Ibid.*, str. 21.

53 *Ibid.*, str. 90.

54 *Ibid.*

55 *Ibid.*, str. 91.

56 *Ibid.*, str. 25.

Suštinski, Toma Podrug ostaje u okviru mediteransko-ga, južnoga regionalizma, kakvim su ga definirali Pavličić i Brešić, unutar kojega emocije ostaju pritajene i iskazane reduciranim jezikom, a prvenstveno se iščitavaju iz niza zavičajnih slika. To je izraženije u zbirci *Od Solina do Solina*, dok je u zapisima *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu*, uz usmjerenost na iste, zavičajne slike, eksplicitniji emocionalni govor pa nailazimo i na otvorenije iskazivanje emocija.

Zaključak

O Tomi Podrugu se bez sumnje može govoriti kao o zavičajnome piscu, štoviše, ta je odlika najprepoznatljivije mjesto ukupnoga piščeva književnoga stvaralaštva. Naglašena zavičajnost daje za pravo promatrati Podruga kao regionalnoga pisca, predstavnika tzv. južnoga, mediteranskoga regionalizma kojega, u odnosu na sjeverni, odlikuje zatvoreniji emocionalni svijet. To nikako ne znači da se emocije izbjegavaju, nego da se uporabom reduciranoga jezika često iščitavaju iz prepoznatljivih zavičajnih toposa te iz odnosa prema kolektivu, bilo kao dijelu svakodnevice, bilo kao kolektivu shvaćenome kao povijesni kontinuitet kojega je pojedinac dio.

Regionalizmu u književnosti u različitim se razdobljima pristupalo na različite načine; ponekad kao nepoželjnoj, ponekad kao nužnoj i samorazumljivoj pojavi. Pieniążek-Marković upućuje na suvremenu sliku regionalne književnosti:

»Novi regionalizam ne označava povratak folklorizmu, kultiviranju zavičaja i regresivnom lokalizmu, provincijalnost, perifernost, sekundarnost ni konzervatizam,

nego otkriva inovativan i kritički potencijal palimpsestnih regija (također u njihovoj relaciji s centrom).«⁵⁷

Uz interes za regionalnu književnost, interes humanističkih znanosti za emocije potaknuo je oblikovanje sintagme *emocionalnoga regionalizma* kojim se pokušao obuhvatiti emocionalni svijet Tome Podruga na temelju dviju prozних zbirki nastalih u različitim periodima piščeva stvaralaštva. Prva zbirka, *Od Solina do Solina*, nastaje u piščevim ranim zrelih godinama, dok je druga, *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu*, odraz promišljanja u poznim godinama života. Zbirke povezuje gotovo istovjetni tematsko-motivski svijet, obilježen odnosom prema zavičaju u cjelini, a koji se ponajviše odražava u slici piščeva rodnoga mjesta, Solina. Iako pisac čudo djetinjstva koje je najveća njegova inspiracija, nastoji prikazati objektivno, ne zaboravljajući ni na teška razdoblja vlastitoga dječastva, o njegovu *emocionalnome regionalizmu* možemo govoriti kao o zbiru pozitivnih emocija kojima se djetinjstvo povezano sa zavičajem ne percipira samo kao zbir sretnih i sjetnih događaja, nego kao sjećanje koje pokreće sve druge životne snage. Usprkos istovjetnoj snazi emocija u obje zbirke i načelnoj jezičnoj reduciranosti u njihovu iskazivanju, temeljem učinjene analize može se zaključiti kako pisac u drugoj zbirci emocije eksplicitnije izražava.

Analiza piščeva emocionalnoga svijeta, tzv. *emocionalnoga regionalizma*, ukazuje na snažnu povezanost sa zavičajem i uklopljenost Tome Podruga u mediteranski regionalni krug koji podrazumijeva jezično reducirane emocije, ali snažno prisutne u nizu zavičajnih ekspresija.

Kratice

Periferno = Krešimir Bagić – Miranda Levanat-Peričić – Leszek Małczak (ur.), *Periferno u hrvatskoj književnosti i kulturi / Peryferie w chorwackiej literaturze i kulturze, Zbornik radova 1. svezak*

Emocije = Lana Molvarec – Tatjana Pišković (ur.), *Emocije u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi, Zbornik radova 48. seminara Zagrebačke slavističke škole*

57 K. Pieniążek-Marković 2021, str. 46.

Literatura

- Z. Blažević 2015 Zrinka Blažević, *Povijest emocija: pomodni trend ili interdisciplinarna platforma?*, Historijski zbornik 68 (2), Zagreb 2015, 389-394.
- V. Brešić 2004 Vinko Brešić, *Slavonska književnost i novi regionalizam*, Osijek 2004.
- I. Brković 2013 Ivana Brković, *Književni prostori u svjetlu prostornog obrata*, Umjetnost riječi 52/1-2, Zagreb 2013, 115-138.
- I. Brković 2015 Ivana Brković, *Književnost i emocije – istraživačke smjernice*, Historijski zbornik 68/2, Zagreb 2015, 403-408.
- D. Fališevac – K. Nemeč – D. Novaković 2000 Dunja Fališevac – Krešimir Nemeč – Darko Novaković, *Leksikon hrvatskih pisaca*, Zagreb 2000.
- H. Hesse 2022 Hermann Hesse, *Zaljubljen u ludi svijet*, Zagreb 2022.
- K. Ivon – S. Vrcić-Mataija 2019 Katarina Ivon – Sanja Vrcić-Mataija, *Regionalni poetski modeli i suvremeni kanon hrvatske dječje književnosti*, Croatica et Slavica Iadertina 15/1, Zadar 2019, 209-234.
- D. Jelčić 2004 Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb 2004.
- A. Kos Lajtman 2011 Andrijana Kos Lajtman, *Autobiografski diskurs djetinjstva*, Zagreb 2011.
- L. Małczak 2021 Leszek Małczak, *Mediteran u hrvatskoj književnosti i kulturi. Pogled izvana*, u: *Periferno*, Katowice – Zagreb – Zadar 2021, 167-185.
- K. Pieniążek-Marković 2021 Krystyna Pieniążek-Marković, *Hrvatski problem s regionalizmom*, u: *Periferno*, Katowice – Zagreb – Zadar 2021, 37-49.
- T. Podrug 1978 Toma Podrug, *Od Solina do Solina*, Zagreb 1978.
- T. Podrug 2012 Toma Podrug, *Prošlo. Zapisi o djetinjstvu*, Solin 2012.
- S. Prosperov Novak 2004 Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti, IV*, Split 2004.
- S. Primorac 2022 Strahimir Primorac, *Oprostaj Tome Podruga*, Vijenac 733, 2022, <https://www.matica.hr/vijenac/733/oprostaj-tome-podruga-32963/> (9. 10. 2023.)
- E. Rudan 2007 Evelina Rudan, *Regionalni identitet u čakavskom pjesništvu Istre 20. i 21. stoljeća (ili od »sirotice« do »krasotice«)*, u: P. Žurek (ur.), *Polska i Chorwacja w Europie Środkowej*, Bielsko-Biała 2007, <https://stilistika.org/stiloteka/rasprave/603-regionalni-identitet-u-cakavskom-pjesnistvu-istre-20-i-21-stoljeca-ili-od-sirotice-do-krasotice> (9. 10. 2023.)
- E. Rudan 2018 Evelina Rudan, *Kodiranje straha u usmenim proznim žanrovima – prilog istraživanju emocija iz folklorističke perspektive*, u: S. Botica et al. (ur.), *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu*, Zagreb 2018, 139-149.

- E. Rudan 2020 Evelina Rudan, *Od žanra do straha: emocija i priča*, u: *Emocije*, Zagreb 2020, 143-171.
- M. Sardelić 2015 Mirko Sardelić, *Model proučavanja i izazovi povijesti emocija – skica*, Historijski zbornik 68/2, Zagreb 2015, 395-402.
- M. Sardelić 2020 Mirko Sardelić, *Kultura i jezik emocija: prožimanje hrvatske književnosti i svakodnevice*, u: *Emocije*, Zagreb 2020, 173-193.
- T.-T. Vidović Schreiber 2020 Tea-Tereza Vidović Schreiber, *Kampjuni i redikuli splitske umjetničke i usmene književnosti*, u: M. Nigoević – T. Rogić Musa, *Teatar u Splitu i Split u teatru*, Zagreb 2020, 97-114.
- T.-T. Vidović Schreiber 2021 Tea-Tereza Vidović Schreiber, *Poetika splitskih rubnih usmenoknjiževnih oblika*, u: *Periferno*, Katowice – Zagreb – Zadar 2021, 145-166.
- S. Vuković 2022 Siniša Vuković, *Preminuo je jedan od najstarijih hrvatskih književnika, Solinjanin Toma Podrug. Napisao je neke od najljepših stihova posvećenih Dalmaciji*, Slobodna Dalmacija, 25. 3. 2022. <https://slobodnadalmacija.hr/kultura/knjizevnost/preminuo-je-jedan-od-najstarijih-hrvatskih-knjizevnika-solinjanin-toma-podrug-napisao-je-neke-od-najljepših-stihova-posvece-nih-dalmaciji-1178733> (9. 10. 2023.)

Summary

Ivana Odža

Emotional regionalism of Toma Podrug

Key words: emotions, homeland, literary regionalism, space, Solin, Toma Podrug

Toma Podrug (1931 – 2022) in his literary work often refers to Solin, his birthplace. Literary communication with the birthplace always involves emotions. In this paper, on the example of two temporally distant literary texts by Toma Podrug, collection of *prose From Solin to Solin* (1978) and *Past. Writings on childhood* (2012), the writer's emotional experience connected with his homeland will be interpreted with the aim of shaping the poetics of the so-called *emotional regionalism*. The theoretical basis for such consideration are humanistic views on the issue of emotions, spaces and literary regionalism.

Translated by Ivana Odža

